

UDK 811.163.4*3'342.6
DOI 10.33669/KJ2022-33-05
Primljeno / received: 06. 9. 2022.
Prihvaćeno / accepted: 07. 9. 2022.

Izvorni naučni rad
Jasmin Hodžić
Univerzitet u Sarajevu – Institut za jezik
jasmin.hodzic@izj.unsa.ba

Elvir Mušić

Tuzla
musicelvir@hotmail.com

O jednom bosnevijskom rukopisu iz porodične biblioteke Abdulaha ef. Maglajlije iz Rudog^{*}

Sažetak: Bosnevijski rukopis naslovjen kao *Insansko stanje u času smrtnoga nastupanja* ustupio nam je Mustafa Maglajlija, sin Abdulaha ef. Maglajlije iz Rudog. Abdulah ef. Maglajlija poznat je po službovanju u Foči i Rudom, a svojim tekstovima javlja se kao dopisnik *Glasnika Islamske zajednice i Preporoda*. Sredinom prošlog stoljeća, tokom svog službovanja u Foči, Abdulah efendija je Gazijinoj biblioteci u Sarajevu (1953. godine) ustupio rukopis divana Abrurrahmana Džamija, a među našom novijom ulemom bio je od onih koji su napisali jedan od prvih radova (već 1957. u *Glasniku*) o Muhammedu a.s. Bosnevijski rukopis *Insansko stanje u času smrtnoga nastupanja* je stihovani tekst od petnaest stranica, u približnom formatu A5, pisan u jedanaestercu, reformiranom arebicom, dostupan u formi kopije (s) nepoznatog izvornika. Sadrži i podnaslove, kao: *Dušini povici nakon izlaska iz tijela* (str. 5), *Stanje zemlje će se insan ukopati govori* (str. 13), ili *Stanje kabura govori* (str. 15), pa čak

* Rad je predstavljen pod naslovom „Insansko stanje u času smrtnog nastupanja – jedan (ne)poznati bosnevijski (bosanski arebički) rukopis arhiviran u porodičnoj biblioteci Abdulaha ef. Maglajlije iz Rudog“ izlaganjem na naučnom skupu „Šejh Abdulvehab Ilhamija Žepčak: 200 godina od smrti“, održanom 11. decembra 2021. godine u Travniku, u okviru manifestacije „Dani šejha Abdulvehaba Ilhamije Žepčaka“. Organizatori ovog naučnog skupa bili su: Institut za bošnjačke studije BZK „Preporod“ Sarajevo, BZK „Preporod“ Travnik, BZK „Preporod“ Žepče, Institut za jezik Univerziteta u Sarajevu i Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu.

i minijaturne ilustracije prije svakog podnaslova (1: Mjesto opremanja mejta, s istaknutim ibrikom, str. 5; 2: Mejт umotan u *ćefine*, str. 12; 3: Kabur s nišanima, str. 14). Karakteristične su jezičke odlike rukopisa koje ga moguće preciznije po autorstvu/lokalizaciji određuju: *najdoh* (nađoh), *izajde* (izađe), *izide* (izide), *unide* (uniđe), *postavlit* (postavljen), *vaske* (vas), itd. Završni stihovi *zato uv'jek vići la ilahe illallah / sastavio Abdullah* pokreću dodatna promišljanja o mogućem autorstvu ovog spjevate sklapanju (sastavljanju, upjevanju u prijevodu i sl.) i/ili pak prijepisu neke veće integralne tekstualne forme čiji je “*Insansko stanje*” samo jedan mogući dio.

Ključne riječi: bosnevijska (alhamijado) literatura, arebički tekst, jedanaesterac, spjev o smrti, Abdulah Maglajlija, mevlud

Uvod

U ovom radu predstavljamo jedan do sada u stručnoj literaturi nepoznati bosanski arebički tekst novijeg datuma, koji po svim svojim karakteristikama zasigurno može pripadati bosanskoj alhamijado (bosnevijskoj) literaturi, a nama je naročito važan upravo kao tekst s kraja njene epohe, kao bosanski arebički tekst iz druge polovine XX stoljeća. Rukopis teksta *Insansko stanje u času smrtnog nastupanja* pisan je reformisanom (Čauševićevom) arebicom, u jedanaestercu, kako se inače pišu (prepjevavaju) i mevludi, čime su pogodni za javno izvođenje. Svjedoči kontinuitetu pismenosti i književnojezičkoj tradiciji na bosanskoj arebici, a po svom sadržaju održava slojeve bogatog narodnog jezičkog izraza i kolorita.

Gоворимо ли о прoučавању босанке arebičke традиције уопште, треба рећи да је већ давне 1976. године, у ондањем Институту за језик у Сарајеву, био покренут пројекат *Transkripcija alhamijado tekstova i rječnika*, за који је уstanovljено да је услијед неobjављивања резултата пројекат на прости propao, “jer до данас нису vršena nikakva istraživanja na temelju transkribirane građe” (Kalajdžija 2015: 427), и да би пројекат требало reaffирмирати, чиме би могао посlužiti као добра основа за савремени приступ босанској arebičkoj literaturi, где би “могло (би) доћи до формирања zajedničке edicije Института за језик и Оријенталног института у којој би се objavljivalи извorni bosanskoarebički текстови, а то би била прилика да се у склопу те edicije у Insititu za jezik dobije prostor за objavljivanje višestoljetne jezičke baštine на bosanskom jeziku” (Kalajdžija

2015: 428). I zaista, 2021. godine je ovaj projekat reafirmiran, u saradnji Instituta za jezik i Orijentalnog instituta, pod novim nazivom *Jezičke odlike i kulturološki aspekti bosanske arebičke (bosnevijske) literature*, a s ciljem prikupljanja, istraživanja, opisa, objavljivanja, transliteracije i transkripcije bosnevijskih (bosanskih arebičkih) tekstova.¹

Bosnevijska (alhamijado) književnojezička tradicija podrazumijeva specifično i bogato jezičko naslijede na prilagođenom arapskom pismu i bosanskom jeziku. Dugo vremena ova literarno-jezička tradicija nije imala adekvatno ime pa je početkom 20. st. podrazumijevana kao specifično bosanska jezička praksa da bi se u drugoj polovini 20. st. među istraživačima imenovala alhamijado književnošću. U novije vrijeme postoje ideje da se bosanska alhamijado književnojezička praksa imenuje bosnevijskom literaturom, kako se najčešće upravo naziva u ovoj samoj literarnoj tradiciji, gledano iznutra. Bosnevijska (bosanska alhamijado) literatura ima svoj vremenski kontinuitet koji se prati od 16. do 20. st. kroz različite vrste literarnog stvaralaštva, zbog čega se u ovom idiomu mogu izdvojiti različite vrste i žanrovi.²

Na *Trećem simpoziju o bosanskom jeziku*, održanom 20. i 21. maja 2021. godine, jedan od zaključaka bio je sljedeći: “Uvažavajući terminološke izraze *bosanska alhamijado literatura*, *bosanska alhamijado književnost*, *bosanska alhamijado pismenost i sl.* a pozivajući se na izvore ove literaturе, predlaže se i upotreba termina *bosnevijska literatura*, *bosnevijska književnost*, *bosnevijska pismenost i sl.*”³ Zaključak je proistekao iz rada A. Kalajdžije i E. Mušića *Prilog novom terminološkom definiranju bosanske arebičke pismenosti* (up. Kalajdžija i Mušić 2022), po čemu se može konstatovati da termin *bosnevijska literatura* još nije doživio potpunu afirmaciju.⁴ Međutim, uz donesene zaključke da se preporučuje

¹ Prvi poslovi na novom projektu vezani su za bosanske arebičke rječnike i elifnice, što je naročito važno za lingvističku slavistiku uopće.

² Bosnevijska (alhamijado) literatura | e-bosanski (Pristup: 2. 8. 2022.)

³ Zaključci sa Trećeg simpozija o bosanskom jeziku, 20-21. maj 2021. - Institut za jezik (unsa.ba) (Pristup: 2. 8. 2022.)

⁴ Institut za jezik i Orijentalni institut, u suorganizaciji, povodom Svjetskog dana pismenosti i povodom 390. godišnjice Uskufijeva rječnika, 8. septembra 2021. na Orijentalnom institutu u Sarajevu organizirali su okrugli sto “Bosnevijska/alhamijado literatura, književnost i pismenost”, gdje je predstavljen i konverter latiničce u reformiranu bosasnku arebicu, dostupan na: Bosanska arebica | e-bosanski (Pristup: 3. 8. 2022.)

novi termin za pojam *alhamijado*, možemo posebno istaknuti i sljedeće. Uzmemli li, dakle, u mogućnost da se izrazom *bosnevijsko pismo* može označiti bosansko arebičko pismo, istina će biti da ovim pridjevom po samom obliku izraz “bosnevijsko, bosnevijska” zaista ima, tako reći, arapski (orientalni) kolorit a bosanski sadržaj – što će samo po sebi već biti praktično dobra i pogodna odrednica za bosansku alhamijado literaturu, u praktičnom smislu (da se ukaže na vezu s orientalnim, a da se ipak uputi na bosansko značenje). Dodatno, ako se uzme u obzir široka frekventnost ovog termina kroz dostupnu građu, bilo u čistom arapskom obliku ili pak u bosniziranoj formi (npr. kada Halil Hrle kaže “jezikom bosnevijem nek’ im je lasno, učit veselo”, prema: Kalajdžija i Musić 2022: 97), ili u ponarodnjenoj formi (bošnjevija, bošnjevijski),⁵ pa kada još dodamo i to da je sam Dž. Čaušević za bosansku arebicu imao poseban izraz “kitabeti bosneviye”,⁶ uza sve druge argumente koje su na osnovu izvora i dostupne citirane građe ponudili Kalajdžija i Musić (2022), ostaje nam da se ipak složimo da ima itekako dobre osnove da se izrazom *bosnevijska literatura* zamjenSKI možemo odrediti prema do sada na više načina i iz više razloga također osporavanom terminu *alhamijado*, ne ulazeći u to hoće li se “novi” termin u praksi odomaćiti ili ne. Hoću reći, mogućnost ralizacije ideje u praksi ne bi smjela utjecati na karakter same ideje kao takve, kao što ranija odomaćenost termina alhamijado ne govori mnogo o njegovoj stvarnoj valjanosti; naprotiv.

Ono što je posebno važno za našu ukupnu pismenost i kulturnu baštinu jeste činjenica da su se bosanski arebički tekstovi nastavili pisati i u drugoj polovini XX stoljeća, a koje se može smatrati i krajem epohe

⁵ Kalajdžija i Musić (2022: 97-98) prenose više izvora za praktičnu upotrebu termina koji je označen kao “ponarodnjeni oblik *bošnjevija*, koji se ustvari odnosi na bosansko arebičko pismo” (Kalajdžija i Musić 2022: 97-98).

⁶ Dok je Dž. Čaušević sve druge arebičke tradicije (na drugim jezicima, npr. pismo muslimana u Turkestalu, Tatara na Krimu, i slično) jednostavno nazivao “muslimanskim slovima” (up. Naučni skup *Alhamijado pismenost u kulturi bošnjaka*, Dani Hasana Kaimije, 2021. Behram-begova medresa u Tuzli, dostupno na: Dani Hasana Kaimije 2021: Alhamijado pismenost u kulturi Bošnjaka | Preporod.info (Pristup: novembar 2022).

klasične bosanske alhamijado literature. O klasifikaciji i žanrovskoj pluralnosti bosanske alhamijado književnojezičke tradicije, vidjeti kod Kalajdžija (2012). Novim projektom zasnovanim 2021.,⁷ predviđen je rad na bosanskoj arebičkoj leksikografiji, jezičkim priručnicima, književnoj građi, religijskim tekstovima, prijevodnim tekstovima i staroj periodici.

Uzimajući u zadatak transliteraciju do sada nam nepoznatog i nanovo dostupnog bosanskog arebičkog rukopisa s kraja klasične bosnevijske (alhamijado) epohe, s naročitim ciljem da se, uz njegovu dostupnost široj javnosti ovdje propita i njegovo porijeklo/autorstvo, ovdje upotpunjujemo dostupne izvore za proučavanje ovog važnog ogranka naše ukupne literarne tradicije, bitne i za sam jezik i pismenost, koliko i za književnu i kulturnu baštinu.

Ono što se već na prvo čitanje može konstatovati jeste naročito primjetan izrazit umjetnički karakter spjeva *Insansko stanje*, uz prilično prisutne arhaične jezičke crte, ali i neke klasične formule iz šire alhamijado literature.

⁷ *Jezičke odlike i kulturološki aspekti bosanske arebičke (bosnevijske) literature*, Institut za jezik UNSA i Orijentalni institut UNSA, elaborat o opisu projekta.

Insasko stajnje u času smrtnog nastupanja – transliteracija

(1. str.)

Evo vama jedan hair donosim
A da vaske ja na dobro uputim
Kada vaske u postelju obori
Najprije mu jedan meleć unide
Sa selamom ovako mu on rekne
Ja na hranu jesam twoju postavit
Brzo ču te i ja evo ostavit
Na magreb sam ja na mašrik išao
Ne bi l' jošte twoj zalogaj našao
Više za te zalogaja neima
Twoja hrana tebi se je odsjekla
Odmah meleć taj na vrata izide
Meleć drugi na vrata mu unide
Sa selamom ovako mu on rekne

(2, str.)

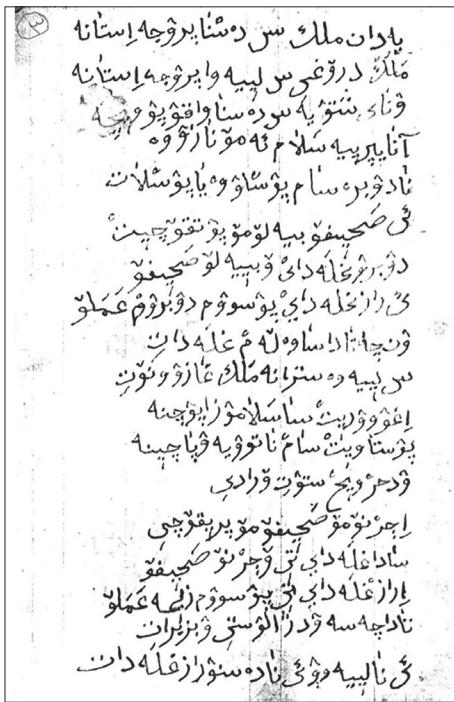
Na tvoju sam vodu postavit
Evo sada i ja ču te ostavit
Ja za tvoju vodu zemlju obidoh
Al kanice⁸ više za te ne najdoh
Sada i taj meleć od njeg izajde
Treći meleć na vrata mu unide
Vovako mu sa selamom on rekne
Postavat sam ja na tvoje dihove
Sve dihove jesи već izdisao
Zadnji časak već je tebi došao
Sada i taj meleć odmah izide
A četvrti na vrata mu unide
Ovako mu sa selamom on rekne
Postavat ja na tvoje časove
Od života neimaš više ni časa
Najposledna tebi sada je vađa
I čeram-čatibini ulaze
Tu meleci na dvoje se razd'jele

⁸ *Kanice: u značenju kapljice (prema: kanuti ili kapnuti).

۱) انسا سققو ستاته و تجايسو
(((((سمر شنون غ ناستور پانا))))
نه او روايما ي دان خير ده بوسيم
آزار و اسقة يانار و بره و بيوت هم
خاد و اسفة و بيوت هم لتو بفرز
ناير پريمه و دان ملأا لنيك
ساسا سلامه فرم و راقمه و دان ر قنه
يانار و دان ده سام شفري و دوشنا ويست
برز و چه 44 ي آر و و دست و بيت
نام خير سام في ناصتر اشان
نه بيل يو شنه توپري ز الوعاي ناشاف
ويشه ز 44 ز الوعاي ناره
دوچي خر زاته ب سه و دسيه قلا
وره اين حمله تاني نار و راتا ايزيد
ملک دروغى نادرها موقيه
ساسا سلامه فرم و راقمه و دان ر قنه
۲) ناتوقو دير سام و ده بيوست ويست
نه و رساد ي اچتو به و ستو ويست
يازان توپري و ده متو و پيداوح
الرقانچي و پيشنه زاته 4 نايدلر ع
سما داري تاني ملک و ده دفعه ايزاريد
ثره پسي ملأا نار و راتا موقيه
در و ماقر من ساسا سلامه فرم و ده
پيشنه زاته 4 نايدلر ع
سوه دیغوره ي رس و پچيزد سا
دارن چاسا ز و موجه به بعدي ده
سداد اتاني ملک و ده دماح ايزاريد
آچه توپري نار و راتا موقيه
و راقمه ساسا سلامه فرم و ده
بيوست ويست يانان توپري چاسوو
و ده بيوست ويسته ساسا سلامه و همانها
پيشنه زاته ساسا سلامه و همانها
گلکرام کا پيبي ولازم سه رازديه له
تمه زه ج داد و رساده سه رازديه له

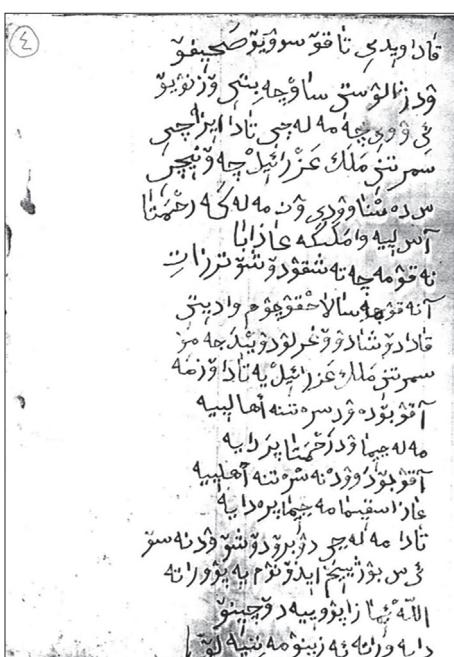
(3. str.)

Jedan meleć s desna prođe i stane
Meleć drugi s lijeva prođe i stane
Onaj što je s desna vako poviće
A najprije selame mu nazove
Na dobre sam poslove ja poslat
I sahifu bjelu mu potkučit
Dobro gledaj u bijelu sahifu
I razgledaj po svom dobrom amelu
On će tada sa veljem (*veseljem)
gledati
S lijeve strane meleć (će) ga zovnuti
I govorit sa selamo(m) započne
Postavit sam na tvoje opačine
*Odhrvih što ti uradi (Od prvih
stoti uradi)
I crnu mu sahifu mu prikući
Sad gledaj ti u crnu sahifu
I razgledaj ti po svom zime amelu
Tada će se od žalosti obazirat
I na lijevu i na desnu razgledat

(4. str.)

Kada vidi tako svoju sahifu
U žalosti sav će biti u znoju
I ovi će meleci tada izaći
Smrtni meleć Azrail će unići
S desna vodi on meleće rahmeta
A s lijeva meleće azaba
Nekome će teško dušu trzati
A nekome sa lahkoćom vaditi
Kada duša do u grlo dojde (đe)mu
Smrtni meleć Azrail je tada uzme
Ako bude od sretne ehaliye
Melecima od rahmeta preda je
Ako bude od nesretne ehaliye
Azabskima melecima preda je
Tad meleci dobru dušu odnesu
I s Božijim izunom je povrate
Allah njima zapovijed učinu
Da je vrate njezinome tijelu

(5. str.)

Neka gleda baš u svoje tijelo
Šta će biti dok je ono cijelo
Duša gleda tko se za njom žalosti
I dženazu s povicima isprati

Dušini povici nakon iz-laska iz tijela

Rivajet se čini od hazreti Aiše
Zasjedih se ja u sobi odviše
Dok na jednom evo meni Resula
Prema njemu na noge sam ustala
Kad smo sjeli, onda Resul lego je
I na moje krilo glavu metno je
Naslonut na leđa Resul zaspao je

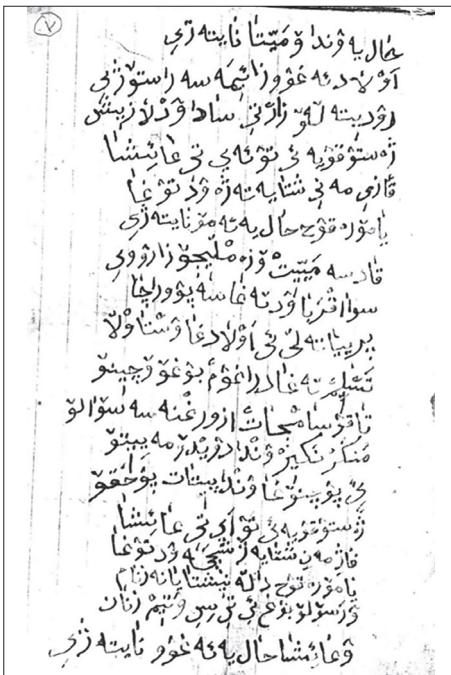
نه تاڭلە دا باش وئىسۈرىيە تېيە لە
شەنچى دىتىسى دۇوق بىا ئۇزۇچىيە لە^و
دەشىغىلە داتقۇسە زاتقۇم (ئۇستى)
إجىنازىز سېپۈرۈمىھە اسپىرات

(6. str.)

Sad mi nešto na pamet nadošlo je
Mubareć mu bradu počeh prebirat
B'jeli dlake prebirajuć razgledat
Nekoliko b'jeli' dlaka našla sam
Odmah nova miso mene je snašla
prije mene mogo b' Resul bit vefat
Za njegov bi Ummet bio velik jad
Iz žalosti onda sam zaplakala
Moja suza niz lice mi kapala
Po mubareć licu mu se prosula
Muhammeda iza sna probudila
O Aišo, šta to tebe rasplaka
Što mi bude ja mu tako sve kazah
Ovako me Resul poče pitati
Koji je hal za mrtvoga najteži
Ja mu rekoh: o Resulu, reci ti
A on reče: O Aišo, kaži ti
Ja mu rekoh kad iz kuće izlazi

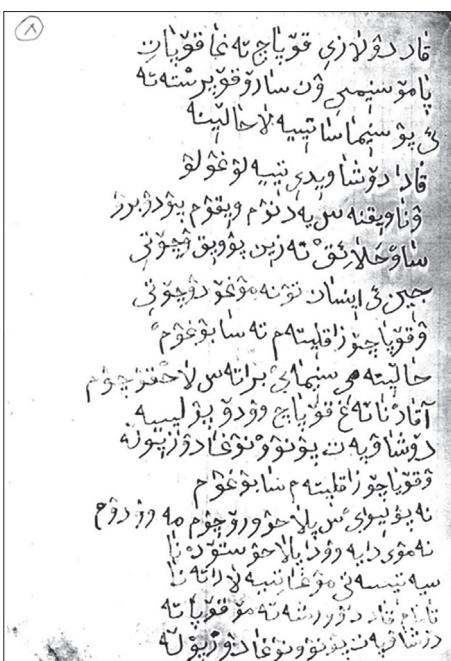
(7 str.)

Hal je onda u mejjita najteži
Evlad njegov za njime se rastuži
Roditelju, zar ti sada odlaziš
Žestoko je i to, ej ti Aiša
Kaži meni šta je teže od toga
Ja mu kazah hal je njemu najteži
Kad se mejjit u zemljicu zaroni
Sva akreba od njega se povraća
Prijatelji i evlad ga ostavlja
Teslim njega dragom Bogu učinu
Tako samcat izvrgne se sualu⁹
Munker, Nekir onda dojdu mejitu
I počnu ga onda pitat po Haku
Kaže meni šta je žešće od toga
Ja mu rekoh dalje ništa ja ne znam
O Resulu, Bog i ti otim znan
O Aiša, hal je njegov najteži

(8. str.)

Kad dolazi kupač njega kupati
Pa mu snimi on sa ruku prstenje
I posnima sa tijela haljine
Kada duša vidi tijelo golo
Ona vikne s jednom vikom
podobro
Sav halaik njezin povik očuti
Džin i insan to ne mogu dočuti
O kupaču zaklinjem te sa Bogom
Haljine mi snimaj brate s lakoćom
A kad na njeg kupač vodu polije
Duša opet ponovno ga dozivlje
O kupaču zaklinjem (te) sa Bogom
Ne polijevaj s plaho vrućom me
vodom
Nemoj da je voda plaho studena
Sjeti se ti moga tijela ranjena
Tamam kad dovrše njemu kupanje
Duša opet ponovno ga dozivlje

⁹ *Sual: pitanje.*

(9. str.)

Ne prefaćaj moga tijela sa zorom
Jer je moje tijelo sve izranjeno
Vadenje je duše vrlo jeretno¹⁰
Kada njega u čefine postave
I zavežu niže nogu uzlove
Opet duša (*ta) na njega poviće
I kupača sa Allahom zaklinje
Ne zavezuj više glave čefine
Da ja vidim lice još od rodbine
Zadnji put je ovo moje viđanje
A zauvijek jeste moje rastajanje
Viđati ih neću do kijameta
Zato sa mnom nemoj činit srkleta
Kad se dženaza opremita ponese
Duša opet jedan povik doneše
Džema'at tebe Bogom zaklinjem
Od svog roda sa svakim se rastajem
Zato sa mnom nemojte vi zoriti

(10. str.)

Ja se želim sa svakim halaliti
Danas evo moju kuću ostavljam
A nikada više im se ne vraćam
Kad se mejjit za dženazu postavi
Duša opet jedan glasak dostavi
Ej džema'at zaklinjem te sa Bogom
Ne žurite sa dženazom vi mojom
Od evlada svog da čujem zadnji glas
Do Sudnjega dana ovo j' rastanak
Kad dženazom tri koraka korače
Duša opet s tužnim glasom poviće
Kad poviće duša tada i taj (o taj, e taj) glas
Sve ga čuje braćo osim džin i nas
Prijatelji i vi braćo i djeco
Čujte dobro što vam sada ja rekoh
Nek dunjaluk vas ko mene ne vara
Jer je sada sve menika badava
Nemojte se vi s vremenomigrati

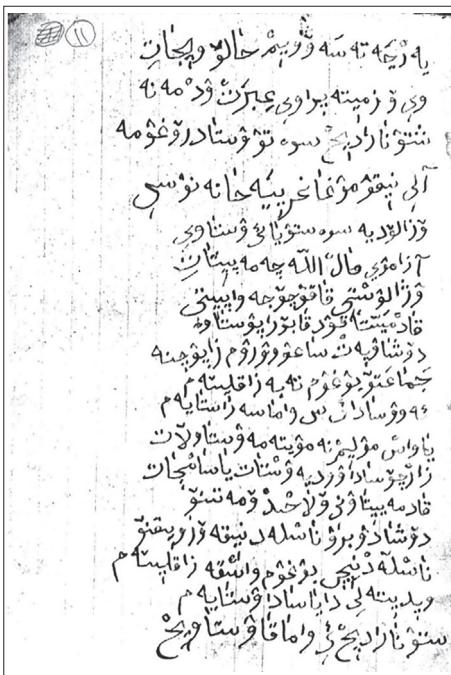
¹⁰ *Jere (jedno?) (nečitko)

۱۰ پرہ فاچابی موقوفاتیہ لاساز زوروم
۹ ری ۹۰۵۰ نبیه لوسوم از راین بو
۸ وارد ۴۰ یه دوشہ ورلری ۹۰۵۰ وشتو
۷ قاد ۹۵ فنا کی فینه پیشنا ۰
۶ کی زاده شوبله نو غو ورلزلو و
۵ تریت در شناسانه خا پیو وچو
۴ کی قدر پاچا سا الکوم را قلیسہ
۳ زاده و زری ویشنہ غلام و که فینه
۲ دیار دیدم ایم لیچہ بیوش ورلر دیسنه
۱ زادت پیوت بیه قوقومیه وینجا ۰
۰ آزادی ویه قیمه سنت صقیر استانیا ۰
۹ پیچانی ایجخ ناچجو دو قیسیا ۰
۸ زاتش ایش زم نامه می جنت سرقله ۰
۷ قاد سه جنائز ای ویور مینا بیونه سه
۶ دوشہ زیبات یاد بیوریق دو ناسه
۵ حجم ایغترت ۰۰۰ بیغ غوم را قلیسہ
۴ قود سووچ دوکی ایسا سواچ ۰۰۰ سه راستانیه م
۳ زاتریسا ایثرم نامه میونته ورکی دو ریتیں

۱۰ سه زه لیم سا سو قلم حمال لپتی
۹ دناس ۰۰ و و مه میو قوچتو قیستا ولام
۸ آتیقاد ویشنہ ایت سه نه و زیعام
۷ قاد نه میت زانکار و بیوستا ولی
۶ دوشہ شافیه ت یاد قلا ساق دوستا ولی
۵ ایکی هما همیت را قلیسہ ۰۰ سا و غلام
۴ نه ذری ریت سا بعثا زوم وی میزیم
۳ ور آذول راسووچ دیچویم زاده زانیم
۲ دوشہ دوغانی دوغانی دوغانی راستانی
۱ قاد جنائز ویم تری قورا خا قفر اچه
۰ دوشہ ایت سو تو شیم غلا سترم پیو ویچه
۹ قاد بیو ویچه دوشہ تار ایتائی غلام
۸ سوھ فاچتری براچر و سیم جیسین راناس
۷ پیسیات ۰۰ رازی براچر ایه چیز
۶ پیو پتہ دوشہ دوشہ دوشہ دوشہ
۵ نه ق دوشہ دوشہ دوشہ دوشہ دوشہ
۴ پا ریه سیاد سوھ وی سیفی بیلا ویا
۳ نه میت سه وی سرو و مه نوئم ایغرا

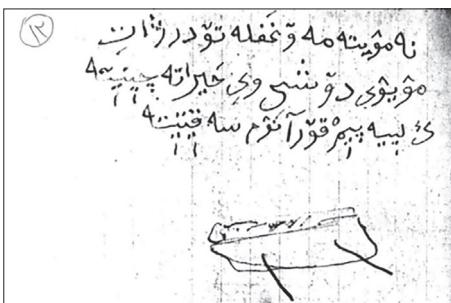
(11. str.)

Jer će te se u 'vim halu viđati
 Vi uzmitte pravi ibret od mene
 Što naradih sve to osta drugome
 Ali niko moga grijeha ne nosi
 Uzalud je sve što ja i ostavi
 A za moj hal Allah će me pitati
 O žalosti kako ču dževapiti
 Kad mejita kod kabura postave
 Duša opet sa govorom zaviče
 Džema'atu Bogom tebe zaklinjem
 Evo sada i svama se rastajem
 Ja vas molim nemojte me ostavljat
 Zar ču sada ovdje ostat ja samcat
 Kad mejita oni u lahd umetnu
 Duša dobro naslednike uzviknu
 Naslednici Bogom vaske zaklinjem
 Vidite li da ja sada ostajem
 (s)Što naradih i vama ga ostavih

(12. str.)

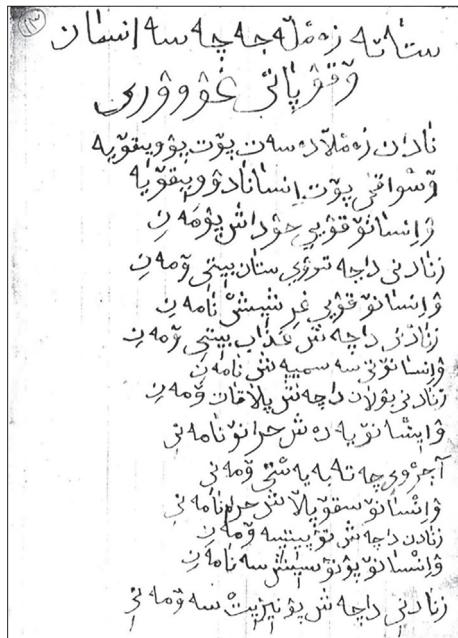
Nemojte me u gafletu držati
 Mojoj duši vi hajrate činite
 I lijepim Kur'anom se kitite

(13. str.)

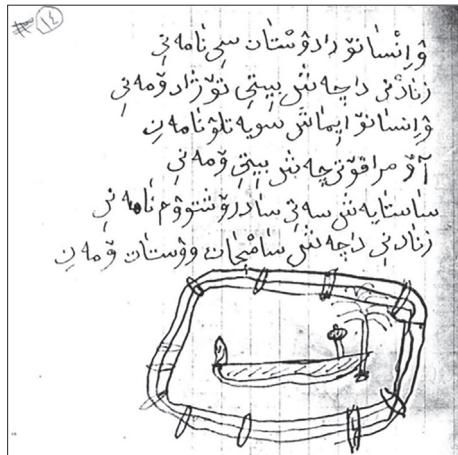
*Stanje zemlje će se insan
ukopati govoriti*

Na dan zemlja deset put povikuje
U svaki put insana dovikuje
O insanu koji hodaš po meni
Znadni da će tvoj stan biti u meni
O insanu koji grisiš na meni
Znadni da ćeš azab biti u meni
O insanu, ti se smiješ na meni
Znadni bolan da ćeš plakat u meni
O insanu, jedeš hranu na meni
A crvi će tebe jesti u meni
O insanu, skupljaš haram na meni
Znadni da ćeš topiti se u meni
O insanu, ponosiš se na meni
Znadni da ćeš ponizit se u meni

(14. str.)

O insanu radostan si na meni
Znadni da ćeš biti tužan u meni
O insanu imaš svjetlo na meni
A u mraku ti ćeš biti u meni
Sastaješ se ti sa društvom na meni
Znadni da ćeš samcat ostat u meni

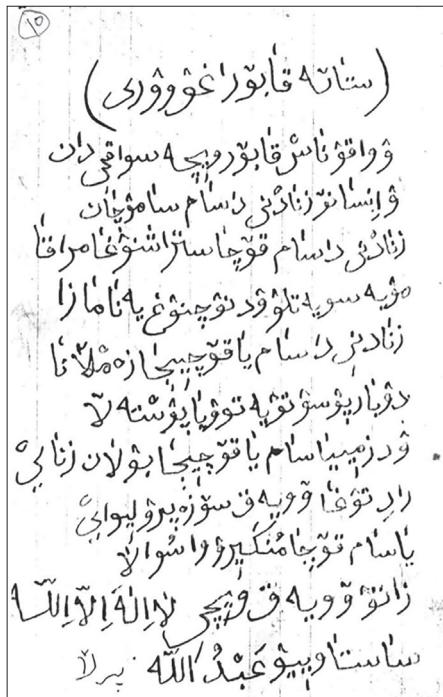

(15. str.)

Stanje kabura govori

Ovako nas kabur viće svaki dan
O insanu znadni da sam samoćan
Znadni da sam kuća strašnoga mraka
Moje svjetlo od noćnog je namaza
Znadni da sam ja kućica zemljana
Dobar poso to je tvoja postelja
Od zmija sam ja kućica bolan znaj
Rad toga uvijek suze prolijavaj
Ja sam kuća Munkirova u sualu
Zato uvijek viči la ilahie illallah
Sastavio Abdullah

*Dopisano (tanjim slovima): Prelja Prelo: Vrsta posebnog sijela

Insansko stanje u času smrtnog nastupanja – bosanski arebički tekst kao dio autorskog mevluda?

Duži kasni bosanski arebički tekstovi nisu naročito poznati, ali nisu ni velika nepoznanica, što svjedoči i primjer Hilmi ef. Šarića, koji je od 1903. do 1951. službovaо u džematu Raštelica, Tarčin (kod Sarajeva) – a poznat je i po prevodenju Kur'ana na bosanski jezik, i po autorskom djelu *Afati Lisan* (Kultura govora, Lijep govor/jezik, v. Dautović 2020), pisanim bosanskim jezikom na arebici, sredinom XX stoljeća. No, naročito su nam važna dva još mlađa autora, odnosno, njihovo ukupno djelo. Ovdje u prvom redu mislimo na djelo Šerif ef. Šaćića¹¹ iz korpusa novije alhamijado literature u srbijanskom dijelu Sandžaka, a zatim i na djelo Mehmeda ef. Cokovića (umro 1978.) iz Pljevalja.

Prilikom izlaganja našeg rada na naučnom skupu "Šejh Abdulvehab Ilhamija Žepčak: 200 godina od smrti" održanog 11. decembra 2021. godine u Travniku, u raspravi nakon izloženog rada dr. Adnan Kadrić

¹¹ Umro 1979. godine, v. Šačić (2002).

iz Orijentalnog instituta UNSA¹² dao je javno komentar da je u istočnoj Bosni svojevremeno bilo poznato da se po džamijama i u drugim prilikama učio tzv. *Maglajlijin mevlud*, i da je uz *Cokovićev mevlud* tako *Maglajlijin mevlud* naročito bio poznat.¹³ “Mehmed-ef. Coković preselio je na ahiret u svojoj Taslidži 09. 06. 1978. godine u 102. godini života, a njegov ‘Djevojački mevlud’ objavljen je posthumno.”¹⁴

Može li biti da je *Insansko stanje* spjev koji je dio mevluda? Osim jedanaesterca, na mevludske spjeve podsjeća naročito dio koji prenosi razgovor između Resula, a. s., i hazreti Aiše, u naročito lijepom umjetničkom prikazu.

Na našem govornom području vijekovima se kazivao osmanski Mevlud Sulejmmana Čelebije. Mnogi prisutni na mevludskim svečanostima nisu poznavali osmanski jezik i nisu mogli razumjeti šta mevludske stihovi znače, pa se javila želja za mevludom na maternjem jeziku. **Počeli su nastajati mevludi na bosanskom jeziku, najprije kao prevodi ili prepjevi** mevluda Sulejmmana Čelebije, a kasnije **i kao autorska književna ostvarenja**. (istakao J. H.) (Bačićanin 2021: 579-580)¹⁵

Istražujući razvoj mevluda na bosanskom jeziku, Bulić (2019) konstataju:

Prije svega, nisu svi mevludi jednakо poznati – neki su štampani u mnogo izdanja i u popularnim zbirkama, a neki se samo spominju negdje u litaraturi ili u usputnim zapisima. **Moguće je da su neki bili napisani pa su izgubljeni, a neke su možda autori zadržali za sebe i uski krug svojih poznanika.** Dakle, neke je lahko prepoznati i staviti na popis, a da bismo došli do podataka o samom postojanju nekih mevluda, moramo baš imati sreće. **Od nekih autora ostao nam je odlomak** pa je teško i provjeriti je li napisan kompletan mevlud ili je odlomak sve što je ikad postojalo. (istakao J. H.) (Bulić 2020: 144)

¹² Adem ef. Kadrić bio je imam u džematu Setihovo kada je Abdulah ef. Maglajlija bio vjersko-prosvjetni referent, i također lokalni imam.

¹³ Napominjemo da po sadržaju ovdje ipak nije riječ o klasičnom mevludskom spjevu.

¹⁴ » Taslidžanski alim Mehmed-ef. Coković (mesihat.org) (Pristup 3. 8. 2022.)

¹⁵ Jezičke osobine prevođenih i prilagođenih ranih tekstova na bosanskoj arebici opisane su kod Kalajdžija i Kadrić (2014), a generalno bosnevijska književnojezička tradicija (alhamijado literatura) predstandardnog perioda kod Kalajdžija (2019).

S obzirom na to da Šerif ef. Šačić također ulazi u krug autora bosnevijskih (bosanskih arebičkih, poznatijih kao *alhamijado*) tekstova, a Maglajlijin je savremenik, čini nam se suvislim zaključak da je, kako to inače biva u prilikama sastavljanja i prepjevanja mevluda nakon prijevoda, ef. Maglajlija moguće i uz pomoć svojih savremenika (npr. šejha Sejfudina ef. Hrnjića, koji je umro 1986. i ukupan u Rudom),¹⁶ upravo sastavio "svoj mevlud" i tako se svrstao u red sličnih autora iz ovog perioda. Dodamo li kulturnom pamćenju *Maglajlijinog mevluda* i činjenicu da na našem tekstu stoji "sastavio Abdulah", bit će da možemo priznati da upravo ovdje ipak jeste riječ o mogućem *Maglajlijinom mevludu*. No, ipak ostaje otvoreno pitanje njegovog integralnog teksta, dok i tvrdnju o autorstvu još uvijek moramo uzimati s rezervom.

Također, ostaje zagonetno kako do sada niko u porodičnom pamćenju kod Maglajlija¹⁷ nema potvrdu o postojanju *Maglajlijinog mevluda*, barem ne po nama dostupnim izvorima? Zanimljivo, u jednoj konstataciji za Šačićovo djelo stoji: "Nikome od članova domaćinstva nije govorio šta ovo radi, a verovatno ni svojim kolegama koji su bili već u starijim godinama. Posle izvesnog vremena su ukućani videli da je ukoričio pet-šest knjiga u rukopisu pisanih arapskim pismom." (Šačić 2002: 199) Također, neke dodatne sličnosti mogu se pronaći s ukupnim djelom Šerifa ef. Šačića (umro 1979. a ipak u novije vrijeme uvršten kao alhamijado/bosnevijski pjesnik) i spjevom *Insansko stanje*. Tako su i zajedničke poznate izražajne formule, kao kod spjevova ovog tipa u Sandžaku i Bosni, poput: *Rivajet se čini...*(što je dio i našeg posmatranog teksta). U perspektivi, bilo bi neophodno uporediti sadržaj i formu našeg arebičkog teksta sa Suševićem, Šačićem, Cokovićem i drugim autorima s kraja alhamijado epohe. Također, Nazifa Šuševića *Kasida o smrti* (po nekima zvanično posljednjeg bosnevijskog/alhamijado pjesnika u Sandžaku, preselio 1923.) sličnoga je stila, u jedanaestercu (i kao i ova pjesma govori o *smrti*). Poznata je po stihu: *Da napišem ja*

¹⁶ Preporod, januar 1987. na str. 14. donosi tekst Abdulaha Maglajlije o šejhu Sejfudinu ef. Hrnjiću, koji vodi porijeklo od čuvene porodice Hrnjica iz Velike Kladuše. U Sjeverinu blizu Rudog bila je halvetijska tekija. O nekim detaljima za ovu tekiju više vidjeti kod Ćehajić (1986) i kod Hadžić (2013).

¹⁷ Potomci Abdulaha ef. od kojih smo dobili ovaj arebički tekst danas žive u Sarajevu.

risalu bosanski, da je može svaki Bošnjak učiti. No, po svemu je *Insako stanje* ipak novijeg datuma.¹⁸

Neke jezičke karakteristike koje mogu upućivati na porijeklo rukopisa

Ovdje u teritorijalnom (dijalekatskom) smislu govorimo o prostoru jugoistočne Bosne i okoline Foče i Rudog, pa možemo reći da neke jezičke pojedinosti našeg rukopisa zaista potvrđuju obilježja koja bi upravo mogla upućivati na ovaj prostor, ali ne nužno. Naprimjer, zamjenička partikula *-ke* prisutna u narodnim govorima u primjeru oblika lične zamjenice *vaske* umjesto standardnog *vas*, zajednička je i za istočnobosanski i za zapadnobosanski dijalekatski prostor, mada možemo utvrditi da je prostor Foče i oklice i u savremenom smislu prepoznat po ovoj jezičkoj karakteristici. U predloženim stihovima to su primjeri (1) *Kada vaske u postelju obori* ili (2) *Bogom vaske zaklinjem*. Osim što su potvrđene i u narodnim govorima, treba istaći da ove partikule imaju i metričku vrijednost.

Zanimljivo je da, iako je refleks glasa jat skoro dosljedno ijekavski, u rukopisu imamo dva ekavizma i jedan ikavizam.¹⁹

Primjeri ekavizama su u riječima (3) *naslednici* i *naslednike* umjesto *naslijednici* i *naslijednike*, te (4) *najposledna* umjesto *(naj)posljednja*, gdje ne možemo utvrditi da se možda radi o greški prilikom pisanja arebičkog *l* ili *nj*, upravo po dosljednom *-(l)e* odnosno *-n(a)* u *(naj)posledna* umjesto *-lj(e)* odnosno *-nj(a)* kod *(naj)posljednja*, mada se može potvrditi da u primjerima sa sonantima i glasom jat inače u narodnim govorima može doći do kolebanja.

Ikavizam u prezentskom obliku glagola *griješiti*, u primjeru: (5) *O insanu koji grišiš na meni* mogao bi biti “ikavski poetski manir” (up. Kalajdžija

¹⁸ Uz *Insansko stanje* nalazio se i dodatni rukopis, koji smo nakon uvida prepoznali kao poznati spjev *Avdija*, ali u nešto drukčijoj varijanti.

¹⁹ U rukopisu se nalazi i još jedan dodatni ikavski oblik, ali koji ipak nije klasični primjer ikavizma (oblik glagola *prolivati* umjesto *prolijevati*), u primjeru: Od zmija sam ja kućica bolan znaj / Rad toga uvijek suze prolivaj. – što je uobičajnije u istočnim krajevima.

2013: 59-60), posvjedočen ranije u ovoj vrsti naše literature, iako bi ovaj primjer, naročito uz neke druge jezičke karakteristike, također mogao posvjedočiti i zapadnoštokavski kolorit predočenog rukopisa.²⁰

Tako će možda na krajiško (zapadno) porijeklo upućivati naročito primjeri oblika glagolskih pridjeva i glagola u aoristu i prezentu; pa imamo (6) *opremita* umjesto standardnog *opremljena dženaza*, zatim (7) *postavit* umjesto standardnog *postavljen* (*na hranu i na vodu*) i (8) *naslonut*²¹ (*na leđa*) umjesto standardnog *naslonjen*, a kod glagola umjesto *izide/izade, uniđe (uđe), nađoh i obiđoh* imamo *izide, izajde, unide, najdoh i obidoh*, kao u primjerima (9) *Odmah meleć taj na vrata izide*, (10) *Meleć drugi na vrata mu unide*, ili (11) *za te ne najdoh*, (12) *od njeg izajde* i (13) *zemlju obidoh*, gdje se primjeri bez izvršenog novog jotovanja upravo vežu i za južni poddijalekt istočnobosanskog dijalekta, osim za krajiške govore zapadnobosanskog dijalekta (up. Jahić 2000: 35). Osim metričkih i ritmičkih razloga, ovakva građa ima i dijalekatsku pozadinu, i osim u Krajini (npr. Bihać, Prijedor, Sanski Most), slični primjeri su potvrđeni i u Gradaču, Orašju, Modrići, Gračanici, Orašju, i sl.²²

Imamo i jezički specifične primjere nekih oblika riječi, kao npr. oblik *kanica* umjesto standardnog *kapljica*, u primjeru slavenskog genitiva (13) *Ja za tvoju vodu zemlju obidoh / Al kanice više za te ne najdoh*, mada glagol *kanuti* jeste bliži narodnom izrazu od oblika *kapnuti*; ili primjer *dih* umjesto *dah*, u množini *dihove* (od glagola *disati, dihati*), kao (14) *Postavit sam ja na tvoje dihove*.²³

Interesantni su i dekomponirani sintaksički obrasci s riječima orijentalog porijekla:

²⁰ Na drugom mjestu pak, стоји ijekavski oblik: *ali niko moga grijeha ne nosi*, doduše u imenskoj a ne u glagolskoj formi (još u savenskom genitivu, posvjedočenom u rukopisu više puta).

²¹ U sličnim oblicima možda očekivano kao *naslonit*.

²² Primjer *pustit* umjesto *pušten*, primjer *sakrit* umjesto skriven/sakriven, primjer *podijelit* umjesto *podijeljen*, i sl. (što potvrđuje građa iz Bh. dijalektološkog kompleksa, up. BHDK.)

²³ Moguće da je ovdje riječ i o idiolekatskom neologizmu (prema: dah, udisaj, disati/dihati i dahtati).

(15) *hajrate činite*, (16) *nemoj činit srkleta*, (17) *rivajet se čini*, (18) *u glafletu držati* i (19) *uzmите pravi ibret od mene*.

Očekivano, naročito i s obzirom na tematiku, frekventna je upotreba orijentalizama, a neki su klasični u ovoj vrsti literature *ehalija* (*ehlija*), *sahifa*, *hal*, *rivajet* i slično.

Zanimljivo, palatalizacija je izvršena u množinskim oblicima orijentalizma melek: *meleci*, a u jednini se upotrebljava narodno *meleć* (umjesto izvornog *melek*).²⁴

Suglasnik *h* se uglavnom dosljedno čuva u svim pozicijama i u riječima domaćeg i stranog porijekla, a važno je istaći primjere neorijentalnih riječi, npr. (20): *Haljine mi snimaj*²⁵ *brate s lahkoćom*. Bilježimo i jedan primjer s izostavljenim *h*: (21) *Uzalud je sve što i ja ostavi*.²⁶ Dosljedno čuvanje sugarsnika *h* još je jedno od obilježja istočnobosanskog dijalekta bosanskog jezika (up. Jahić 2000: 34).

Zaključak

Sredina XX stoljeća svjedoči kontinuitetu ali i prijelaznom periodu bosanske arebičke literarne tradicije – kontinuitetu u smislu da se ova tradicija ipak nastavlja (iako zvanično seže do početaka XX stoljeća), a prijelaznom periodu – u smislu da se za sredinu i naročito drugu polovinu XX stoljeća vežu bosanski arebički rukopisi novijeg datuma, koji, u konkretnom smislu nisu klasični korpus bosanske arebičke tradicije pisane većim dijelom u predstandardnom periodu i označene kao alhamijado (bosnevijska) literatura. Termin *bosnevijska* je predložen na Trećem simpoziju o bosanskom jeziku (Sarajevo, maj 2021) i još nije potpuno zaživio kod nas. Osim što su se autori alhamijado tekstova

²⁴ Suglasnik *k* bilježen je arapskim KAF (krupnim *k*), pa smo u transliteraciji umesano arebičko k (kef) označili kao Ć. Tim su grafemom bilježeni i riječi koje imaju Ć: *ćefine*, *mubareć*, *ćeram-ćatibini*.

²⁵ Ovaj glagol je potvrđen u dijalekatskoj građi, sa značenjem *skidati*, i arhaičan je u ovakvoj upotrebni.

²⁶ U finalnoj poziciji izostavljano *h* nije neobično, osim ako ovdje još dodatno možda nije riječ i o poetskim razlozima: *ali nikو moga grijeha ne nosi / uzalud je sve što i ja ostavi*. Također, moguće da je riječ o miješanju glagolskih lica, pojavi prisutnoj kod aorista i u savremenom jeziku..

nazivali bosnevijama, ova (bosnevijska) etiketa je po nekim svjedočenjima važila i za bosansko arebičko pismo (što se suštinski uklapa u njegovu prirodu: arapska forma i bosanski sadržaj).

Uz ime i djelo niza bosnevijskih autora, poput Arifa Brkanića Sarajlije, Mehmeda ef. Cokovića, Šerifa ef. Šaćića i Hilmi ef. Šarića, ovdje dodajemo i ime Abdulaha ef. Maglajlije i njegov rukopis *Insansko stanje u času smrtnog nastupanja*, koji je po svemu sudeći pisan početkom druge polovine XX stoljeća. Završni stihovi spjeva *Insansko stanje* koji glase *la ilah ilallah / sastavijo Abdullah* pokazuju osnovanu sumnju da se ovdje može raditi o Abdullahovom autorstvu predočenog teksta, iako nam je tekst sam po sebi do sada bio nepoznat. No, usmena predaja i kultura pamćenja svjedoči i o tzv. *Maglajlijinom mevludu* prisutnom sredinom prošlog vijeka na području istočne Bosne, pri čemu se uz tematiku i formu ovog bosanskog arebičkog rukopisa postavlja pitanje da li je to zapravo i njegov (mevludski) integralni dio. Ostaje otvoreno pitanje o ostatku mevludskog teksta, uz ne do kraja potvrđenu konstataciju da ovdje transliterirani rukopis (ili predočeni njegov arebički izvorni tekst) jeste dio tzv. *Maglajlijinog mevluda*. Nismo našli da literatura o mevludima kod nas spominje i *Maglajlijin mevlud*, ali ostaje pitanje da li se on još čuva u konkretnom slučaju kod nekih starijih imama iz džemata s područja (jugo)istočne Bosne (možda najprije negdje u Goraždu), osim što se ponegdje još čuva u usmenom pamćenju.

Analiza pojedinih jezičkih karakteristika koje mogu upućivati na porijeklo predočenog rukopisa pokazuje u jezičkom smislu njegov zapadnoštokavski karakter (što se može odnositi i na vezu sa starijim dijalekatskim stanjem, odnosno vezu s tradicijom), mada u konkretnom slučaju direktno pokazuje i vezu s istočnobosanskim dijalekatskim prostorom, što se poklapa i s Maglajlijinom biografijom (naročito imamskim službovanjem u Foči i Rudom).

U bosanskom arebičkom tekstu *Insansko stanje u času smrtnog nastupanja* provijavaju i neke karakteristike krajišničkog (krajiškog) jezičkog izraza, pa ostaje i pitanje utjecaja šeja Sejfudina ef. Hrnjića (porijeklom iz Velike Kladuše), koji je bio vezan za halvetijsku tekiju u Sjeverinu

kod Rudog i koji je živo u Maglajljino vrijeme. Abdulah ef. Maglajlija je rođen u Rudom 1920., a na Ahiret preselio u Sarajevu, 2005.

Literatura:

- Baćićanin, Fuad (2021): "Historijski pregled razvoja mevluda, najpopularnije poeme u alhamijado književnosti", Гласник Етнографског института САНУ LXVIII (3); 573–588
- BHDK: *Bosanskohercegovački dijalekatski kompleks (1975–1986)*. Građa. Institut za jezik, Sarajevo
- Bulić, Halid (2019): "Razvoj mevluda na bosanskom jeziku", u: *Takvim 2020, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo; 139–152.
- Ćehajić, Džemal (1986): *Derviški rodovi u jugoslovenskim zemljama sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu*, Orijentalni institut, Sarajevo
- Dautović, Ferid (2020): "Hilmi-ef. Šarić i njegov Afati Lisan", *Takvim za 2021. EL-KALEM – izdavački centar Rijaseta islamske zajednice u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo. str. 159 – 173.
- Dževad, Jahić (2000): *Uvod*, u: Jahić, Dž; Halilović, S. i Palić, I (2000): *Gramatika bosanskoga jezika*, Dom štampe, Zenica
- Hadžić, Fatih (2013): *Elementi materijale i duhovne kulture Bošnjaka u Sandžaku*, Rožaje
- Kalajdžija, Alen (2013): *Refleksi jata u bosanskom alhamijado pjesništvu: ikavski poetski manir*, Edicija Radovi, knj. 18. Institut za jezik, Sarajevo
- Kalajdžija, Alen i Kadrić, Adnan (2014): "O jezičkim osobitostima prijevodne alhamijado literature u kontekstu preporodnog prosvjetiteljstva 19. st.", *Književni jezik*, br. 25/1-2, Institut za jezik, Sarajevo
- Kalajdžija, Alen (2015): "Perspektive proučavanja alhamijado pismenosti: Projekt transkripcije i transliteracije alhamijado tekstova", Prilozi za orientalnu filologiju, Vol. 64, 421-429. Orijentalni institut Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo
- Kalajdžija, Alen (2019): *Predstandardni idiom bosanske alhamijado literature*, Institut za jezik Univerziteta u Sarajevu, Edicija Radovi, knj. 24. Sarajevo

Kalajdžija Alen i Elvir Musić (2022): *Prilog novom terminološkom definiranju bosanske arebičke pismenosti*²⁷, Zbornik radova s Trećeg simpozija o bosanskom jeziku, Institut za jezik UNSA, Sarajevo, str. 85–103.

Šačić, Mensur (2002): *Hadži Šerif efendia Šačić*, Istorijski arhiv »Ras«, Novi Pazar

Vuković, Jovan; Brozović, Dalibor; Peco, Asim i Vujičić, Dragomir (1975): "Upitnik za ispitivanje bosansko-hercegovačkih govora", u: Institut za jezik i književnost u Sarajevu, Odjeljenje za jezik, Sarajevo, 1975, 341–407.

²⁷ Isti naslov, usmeno predstavljanje, kao Kalajdžija i Musić (2021) je internetski izvor: (101) Sesija A. Treći simpozij o bosanskom jeziku, 20. 5. 2021. – YouTube (pristup. 8. august 2022.)

On a Bosnian (Bosnian Alhamyado) Manuscript from the Family Library of Abdulah Maglajlija, an Imam from Rudo

Abstract: Mustafa Maglajlija, son of Abdulah (an imam from Rudo) donated to us the Bosnian manuscript "Insansko stanje u času smrtnog nastupanja" (eng. The state of the Human when Death Strikes). Abdulah Maglajlija is known for his service in Foča and Rudo. He was also a correspondent for the Gazette of the Islamic Community and Preporod. Mid-twentieth century, during his service in Foča, Abdulah Maglajlija donated a diwan manuscript by Abdurrahman Džami to the Library of the Gazi Husrev Bey Madrasah in Sarajevo (1953). Moreover, he was one of the first amongst the more contemporary ulema (Muslim scholar) who had written an article on the Prophet Muhammed (in the 1957 Gazette issue). The Bosnian manuscript "Insansko stanje u času smrtnog nastupanja" is a 15-page long text in verse form, in approximately A5 format, written in hendecasyllabic verse, in reformed Arebica (use of Arabic script for writing in Bosnian), available as a copy from unknown origin. It also contains subheadings, such as: "Dušini povici nakon izlaska iz tijela" (Eng. The soul's cries after leaving the body) (page 5), "Stanje zemlje će se insan ukopati govori" (Eng. The state of the soil where the human is buried speaks) (page 13), or "Stanje kabura govori" (Eng. The state of the grave speaks) (page 15). The manuscript contains even miniature illustrations before each subheading (1: the place where the corpse is prepared, with a pronounced ewer, page 5; 2: the corpse wrapped in plain cloth (the Kafan), page 12; 3: grave with headstone, page 14). The manuscript's authorship/localization may be determined more precisely based on its characteristic linguistic features: najdoh (nađoh, Eng. found), izajde (izađe, Eng. went out), izide (izide, Eng. went out), unide (uniđe, Eng. went in), postavit (postavljen, Eng. placed), vaske (vas, Eng. plural form of "you"), etc. The final verses "zato uv'jek viči la ilah illallah" (Eng. So always shout La Ilaha Illa Allah) Abdulah compiled trigger further reflections about the possible authorship of the poem, its composition (compilation, success in translation and the like), and/or transcript of a larger integral textual form of which "Insansko stanje" is just one possible part.

Key words: Bosnian (alhamyado) litterature, arabic script, hendecasyllabic, a poem about death, Abdulah Maglajlija, mawlid

Izjava autora o nepostojanju sukoba interesa i poštivanju općih etičkih kodeksa:

Autor potvrđuje da ne postoji nikakav stvarni ili mogući sukob interesa vezan za ovaj tekst te da je tekst napisan u skladu s etičkim kodeksima prema preporukama COPE (Committee of Publishing Ethics).